

ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกล้วยไม้ และวันกล้วยไม้แห่งชาติ

ความเป็นมา

ด้วยรัฐธรรมนูญว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ร้อยเอก ธรรมนัส พรหมเผ่า) ได้มีข้อสั่งการในการลงพื้นที่ตรวจราชการจังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2567 โดยมีบัญชาให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาดำเนินการผลักดันให้มีวันกล้วยไม้แห่งชาติ ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ แกนนำกล้วยไม้ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ รวมทั้งประธานและคณะกรรมการมูลนิธิธรีพี - กล้วยา สาคริก เพื่อพิจารณาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ เหตุการณ์ที่สำคัญ ตลอดจนประวัติความเป็นมาและคุณค่าที่ควรเสนอกำหนดเป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ จึงได้มีการกำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปีเป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ ซึ่งเป็นวันสำคัญของชาติที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้

คณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มสินค้ากล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ในการประชุมครั้งที่ 2/2567 เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2567 ที่ประชุมมีมติเห็นชอบและให้นำเสนอคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์พิจารณาให้ความเห็นชอบกำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปี เป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีหนังสือเรียนประธานมูลนิธิจุฬาภรณ์ - พันธุ์ทิพย์ ขออนุญาตใช้วันสิ้นพระชนม์จอมพลเรือ จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นข้อมูลอ้างอิงในการกำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปีเป็น “วันกล้วยไม้แห่งชาติ” ประธานมูลนิธิ โดยหม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร ได้ดำเนินการเรียนถามความเห็นสมาชิกราชสกุลบริพัตรผู้อาวุโส ซึ่งต่างให้ความเห็นชอบแล้ว จึงสามารถนำวันครบรอบวันสิ้นพระชนม์พระองค์ท่าน วันที่ 18 มกราคม ไปบรรจุเป็น “วันกล้วยไม้แห่งชาติ”

คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ ในการประชุมครั้งที่ 1/2567 เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2567 ที่ประชุมมีมติรับทราบกำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปี เป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ และนำเสนอเรื่องดังกล่าวเพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเห็นเพื่อพิจารณา ตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. มิติด้านบุคคลสำคัญ

กล้วยไม้ ได้ถูกนำมาประดับตกแต่งในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน โดยการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้อย่างจริงจังได้ถูกเริ่มในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ต่อมาจอมพลเรือ จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงนิพนธ์และทรงจัดพิมพ์หนังสือ “ตำราเล่นกล้วยไม้” เล่มแรกของประเทศไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เป็นงานอดิเรก เมื่อปี พ.ศ. 2460 ในวงกว้างจนได้รับการยกย่องให้ทรงเป็น “พระบิดาวงการกล้วยไม้ของประเทศไทย”

2. มิติด้านเหตุการณ์สำคัญของกล้วยไม้กับประวัติศาสตร์ชาติไทย

ประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพจัดงาน The 9th World Orchid Conference Bangkok 1978 เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2521 ณ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นการจัดงานกล้วยไม้ในระดับนานาชาติขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย และมีผู้เข้าร่วมงานประชุมกว่า 3,000 คน จาก 41 ประเทศทั่วโลก โดยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 เสด็จฯ แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จร่วมงานและเป็นประธานเปิดงานชุมนุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 และไปรษณีย์ไทยได้ออกแสตมป์ชุดการประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 ปี 2521 อีกด้วย

3. มิติทางด้านเศรษฐกิจ

กล้วยไม้ไทย มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจในประเทศอย่างมาก โดยประเทศไทยเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นผู้ผลิตและส่งออกกล้วยไม้เขตร้อน (Tropical orchid) อันดับ 1 ของตลาดโลก ด้วยสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการผลิต ได้แก่ จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร กรุงเทพฯ ราชบุรี และจังหวัดนนทบุรี เนื้อที่เพาะปลูกกล้วยไม้ 17,183 ไร่ มีเกษตรกรปลูกกล้วยไม้ที่มีทักษะและประสบการณ์ประมาณ 1,600 ราย พันธุ์ที่ส่งออกหลัก ได้แก่ สกุลหวาย (พันธุ์โซเนีย และขาวสนาน) สกุลอะแรนดา (มอคคาร่า) แวนดา และออนซิเดียม ผลผลิตออกมาก ในช่วงเดือนกันยายน - มกราคม ผลผลิตกล้วยไม้ไทยเป็นผลผลิตเพื่อการส่งออกร้อยละ 50 และใช้ในประเทศร้อยละ 50 โดยประเทศไทยเป็นแหล่งพันธุ์กรรมของกล้วยไม้เขตร้อนที่พบในธรรมชาติมากกว่า 1,200 ชนิด เนื่องจากมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้พันธุ์แท้ (Species) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักอนุรักษ์กล้วยไม้ทั่วโลก ความหลากหลายของกล้วยไม้ไทยทั้งพันธุ์แท้และลูกผสมได้เป็นที่ยอมรับในระดับโลก ประเทศไทยจึงเป็น Land of Orchid แห่งหนึ่งของโลก รวมทั้งมีการนำดอกกล้วยไม้ไทยมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของสายการบินระดับประเทศอย่างการบินไทย เพื่อเอกลักษณ์ในการแสดงถึงการให้บริการด้วยเสน่ห์แบบไทย โดยใช้ ‘มาดามปอมปาดัวร์’ ดอกกล้วยไม้สีม่วง อย่างต่อเนื่องมานานกว่า 50 ปี

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นโอกาสที่ดีของประเทศไทย ที่จะแสดงความเป็นเอกลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ที่โดดเด่น ในการสร้าง Soft Power ของประเทศไทยที่มีชื่อเสียงในวงการกล้วยไม้ทั่วโลก เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกล้วยไม้ไทย และส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมทั้งยกระดับมาตรฐานกล้วยไม้ ซึ่งกล้วยไม้ไทยสามารถสร้างเป็นอาชีพ สร้างรายได้สู่การเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่สำคัญเพื่อการส่งออกของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

“เอกลักษณ์ของชาติ” หมายความว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเด่นและดีงามเฉพาะที่ร่วมกันของชาติไทย เกี่ยวกับประชากร ดินแดน ศิลปวัฒนธรรม ภาษาไทย ความเป็นเอกราชและอธิปไตย เกียรติภูมิของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นชาติ ช่วยให้ประเทศไทยสามารถรักษาความมั่นคงและเจริญก้าวหน้าบนพื้นฐานของความสงบสุข ประชาชนมีค่านิยมรัก ความสามัคคี เอื้ออาทร และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาได้จนถึงทุกวันนี้

“การเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ” หมายความว่า การดำเนินการใด ๆ ด้านเอกลักษณ์ของชาติ เพื่ออนุรักษ์ ปกป้อง พัฒนา เผยแพร่และส่งเสริมอย่างสร้างสรรค์ด้วยจิตสำนึกด้านคุณธรรม ความดีงาม ความรักหวงแหน และความภาคภูมิใจ ในอันที่ช่วยให้ประเทศไทยสามารถรักษาความมั่นคง และส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าบนพื้นฐานของความสงบสุข ประชาชนมีความเข้าใจ เอื้ออาทร และรู้จักสามัคคี (ที่มา : ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ พ.ศ. 2549 ราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 28 กันยายน 2549 เล่มที่ 123 ตอนที่ 100 5 หน้า)

หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0205/ว 192 ลงวันที่ 3 ตุลาคม 2544 เรื่อง การกำหนดสัญลักษณ์ประจำชาติไทย รายละเอียดคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2544 การกำหนดสัญลักษณ์ประจำชาติไทย 3 สิ่ง และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ดังนี้

1. สัตว์ประจำชาติไทย คือ “ช้างไทย” Chang Thai หรือ Elephant
2. ดอกไม้ประจำชาติไทย คือ “ดอกราชพฤกษ์” (คุน) Ratchapruek
3. สถาปัตยกรรมประจำชาติ คือ “ศาลาไทย” Sala Thai

(ที่มา : ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการกำหนดสัญลักษณ์ของชาติไทย พ.ศ. 2544 ราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2545 เล่มที่ 118 ตอนที่ 99 ง. 1 หน้า)

ความเป็นมาของกล้วยไม้ในประเทศไทย

กล้วยไม้ ได้ถูกนำมาประดับตกแต่งโดยหมู่ชนชั้นสูงของประเทศไทยมานานแล้ว โดยการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ในประเทศไทยอย่างจริงจังได้ถูกเริ่มในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2417 โดยนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (Henry Alabaster) ราชเลขาธิการปรึกษาส่วนพระองค์ในรัชกาลที่ 5 ได้นำเข้าคัทลียา มาแสดงที่สวนสราญรมย์ และต่อมายังได้นำเข้าคัทลียาเพิ่มเติมจากต่างประเทศ เช่น ทวีปอเมริกาใต้ มาปลูกเลี้ยงในเรือนกล้วยไม้ โดยมีการปลูกเลี้ยงอย่างถูกวิธี ยุคแรกของการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ในประเทศไทยนั้น มีการปลูกเลี้ยงเฉพาะคนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมีกำลังทรัพย์สูง เนื่องจากกล้วยไม้ส่วนใหญ่ที่ปลูกเลี้ยงมาจากการนำเข้าทางเรือ ทำให้กล้วยไม้เสียหายระหว่างทางเป็นจำนวนมาก จึงมีราคาสูงเกินกว่าที่สามัญชนจะสามารถจัดหาปลูกเลี้ยงได้

เมื่อนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ ถึงแก่กรรมใน พ.ศ. 2429 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวติ ได้ทรงรับช่วงกล้วยไม้ต่อและได้ทรงรวบรวมกล้วยไม้พันธุ์ต่าง ๆ เพิ่มเติม ทั้งยังทรงมีพระเมตตาแบ่งปันความรู้ในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้และทรงประทานต้นกล้วยไม้แก่ผู้สนใจอย่างจริงจัง โดยทรงมิได้หวงแหน นอกจากทรงปลูกเลี้ยงแล้วยังทรงผสมพันธุ์คัทลียาและทรงปลูกเลี้ยงจนออกดอกเป็นผลสำเร็จครั้งแรกในประเทศไทย

ต่อมาจอมพลเรือ จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระองค์ทรงสนพระทัยในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เป็นงานอดิเรกตั้งแต่ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเรียนรู้การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้และต่อมาได้ทรงรับช่วงต้นกล้วยไม้ทั้งหมดจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวติ พระองค์ได้ทรงเห็นว่าผู้ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ต้องนำความรู้จากตำราภาษาต่างประเทศมาลงมือ - ลองถูก จึงได้ทรงนำความรู้จากการศึกษาค้นคว้าตำราต่างประเทศผนวกกับประสบการณ์การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ของพระองค์ ทั้งทรงนิพนธ์และทรงจัดพิมพ์หนังสือ “ตำราเล่นกล้วยไม้” เล่มแรกของประเทศไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เป็นงานอดิเรก เมื่อ พ.ศ. 2460 หนังสือดังกล่าวนับเป็นหนังสือเกี่ยวกับการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ในประเทศไทยเล่มแรกที่แต่งจากประสบการณ์ของผู้เขียน (ทรงระบุด้วยว่ามีผู้อื่นแปลบางส่วนของหนังสือ The Orchid - Grower's Manual ออกเผยแพร่ก่อน) การที่จอมพลเรือ จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้ทรงนำความรู้ด้านการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ในสภาพแวดล้อมของประเทศไทยออกเผยแพร่ผ่าน “ตำราเล่นกล้วยไม้” ในวงกว้าง ทั้งยังทรงเมตตาให้ข้อคิดเพื่อไม่ให้เกิดการ “ฮือ” เล่นกล้วยไม้ตามกระแสนิยมในสังคมยุคนั้น ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่แก่วงการกล้วยไม้ของไทย โดยทำให้มีการพัฒนาเทคนิคการปลูกเลี้ยงและขยายพันธุ์กล้วยไม้มากขึ้น การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้จึงขยายตัวออกสู่ประชาชนในวงกว้าง แล้วนำไปสู่การรวมกลุ่มประชาชนทั่วไปผู้สนใจกล้วยไม้และไม้ประดับอื่น จนได้รับการยกย่องให้ทรงเป็น “พระบิดาวงการกล้วยไม้ของประเทศไทย”

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 วงการกล้วยไม้ของไทยมีการขยายตัวขึ้นจากการมีระบบขนส่งสินค้าทางอากาศ ทำให้กล้วยไม้ที่นำมารอดชีวิตมากขึ้น และมีราคาลดลง และปี พ.ศ. 2480 ได้มีการนำกล้วยไม้ทั้งพันธุ์แท้และลูกผสมจากต่างประเทศเข้ามาเผยแพร่ปลูกเลี้ยงกันกว้างมากขึ้น และปี พ.ศ. 2484 พลโท นายแพทย์หลวงนิത്യเวชวิชิตฐ์ (นิത്യ เปาเวทย์) สามารถเพาะเมล็ดกล้วยไม้บนอาหารสังเคราะห์ในสภาพปลอดเชื้อตามวิธีของ Knudson ได้สำเร็จ และปลูกเลี้ยงจนออกดอกได้เป็นคนแรกในประเทศไทย ทำให้การผสมพันธุ์ลูกผสมมีมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2490 อาจารย์กาน ชลวิจารณ์ อดีตหัวหน้าแผนกวิชาพฤกษวิทยาและโรคพืช มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยเริ่มสอนการวิจัยการผสมพันธุ์และการเพาะเมล็ดกล้วยไม้ในสภาพปลอดเชื้อ ส่งผลให้มีการจำหน่ายต้นกล้วยไม้ลูกผสมสกุลหวายแก่สาธารณชนเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 และได้จดทะเบียนชื่อ grex แก่คู่ผสม *Dendrobium stratiotes* x *Dendrobium schulleri* เป็น *Dendrobium Bangkhen* ในปี พ.ศ. 2493

การค้าดอกกล้วยไม้ได้เริ่มต้นตามมามีภายหลัง ประมาณปี พ.ศ. 2512 ในขณะที่วงการกล้วยไม้ของประเทศไทย ได้กระจายการเลี้ยงกล้วยไม้ออกสู่ประชาชนในระดับที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่สูงนัก พันธุ์กล้วยไม้ก็เริ่มมีราคาลดลง อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น จึงเริ่มมีการปลูกกล้วยไม้ตัดดอกเป็นการค้าขึ้น กล้วยไม้ที่ปลูกตัดดอกเป็นการค้าในระยะแรก ๆ นั้น ได้แก่ หวายลูกผสมที่มีชื่อว่า ปอมปาดัวร์ (*Dendrobium Pompadour*) ตลาดดอกกล้วยไม้ของประเทศไทยในต่างประเทศนั้น เริ่มต้นขึ้นในทวีปยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศเยอรมนีตะวันตก ฮอลันดา อิตาลี และสวีเดน เป็นต้น ต่อมาในระยะหลัง ได้มีการเปิดตลาดดอกกล้วยไม้ขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ประมาณปี พ.ศ. 2520 และในปี พ.ศ. 2523 ได้สำรวจตลาด และทดลอง ส่งดอกไม้ไปยังสหรัฐอเมริกา และแคนาดา มูลค่าทั้งหมดของดอกกล้วยไม้ที่ส่งจากประเทศไทย ออกไปสู่ตลาดต่างประเทศ ได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนประมาณ ๕๐๐ ล้านบาท และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต ด้านการปรับปรุงพันธุ์กล้วยไม้ เพื่อตัดดอกเป็นการค้านั้น เริ่มมีการวิจัย และส่งเสริมเผยแพร่ ให้ชาวสวนกล้วยไม้ขยายการผลิตออกไปสู่พันธุ์กล้วยไม้ใหม่ ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา การปลูกกล้วยไม้ตัดดอก ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเป็นอาชีพของชาวสวนเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งกล้วยไม้สามารถสร้างเป็นอาชีพ สร้างรายได้สู่การเป็นสินค้าไม้ดอกเศรษฐกิจที่สำคัญเพื่อการส่งออก ของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนเป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทยในสายตานานาชาติ (หนังสือว่าด้วย กล้วยไม้: ศาสตร์และศิลป์เพื่อการพัฒนา)

เหตุการณ์สำคัญของกล้วยไม้กับประวัติศาสตร์ชาติไทย

ประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพจัดงาน The 9th World Orchid Conference Bangkok 1978 เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2521 ณ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นการจัดงานกล้วยไม้ในระดับนานาชาติขึ้นครั้งแรก ในประเทศไทย มีทั้งกิจกรรมการประชุมทางวิชาการ การจัดแสดง และการประกวดกล้วยไม้ที่ส่งมาจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการจัดทัศนศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม และสิ่งที่น่าสนใจต่างๆ ของประเทศด้วย มีผู้เข้าร่วมงานประชุมกว่า 3,000 คน จาก 41 ประเทศทั่วโลก โดยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 เสด็จฯ แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จร่วมงานและเป็นประธานเปิดงานชุมนุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 และทรงพระราชดำรัสความว่า “มีความยินดีที่ได้มาร่วมงานนี้ ขอต้อนรับและขอขอบใจผู้แทนของสถาบันและสมาคมต่าง ๆ ในต่างประเทศ ตลอดจนทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้ความร่วมมือ ร่วมใจจัดงานครั้งนี้ อันเป็นประโยชน์และเป็นเกียรติประวัติแก่ประเทศชาติ การชุมนุมครั้งนี้ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์ ที่จะส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาการ และทางด้านสังคมแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีต่อกัน ในระหว่างผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกับผู้ที่มีความรู้และความสนใจ ในสิ่งเดียวกัน อันจะเป็นทางเสริมสร้างให้เกิดความสงบสุขขึ้นในระหว่างมวลมนุษยชาติทั่วโลก เพราะความงาม ตามธรรมชาติ นั้น เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถบันดาลให้คนมีความเจริญทางด้านจิตใจ มีความคิดสร้างสรรค์ในสิ่งดีงาม โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นเชื้อชาติใด ภาษาใด หรือสาขาอาชีพใด นับได้ว่า กล้วยไม้เป็นงานอดิเรกที่ให้ความเพลิดเพลิน และการพักผ่อนหย่อนใจที่ดี ทั้งยังเป็นสื่อสัมพันธ์เสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ในระหว่างมนุษยชาติอย่างกว้างขวาง อีกด้วย” ซึ่งนับเป็นงานชุมนุมนานาชาติครั้งใหญ่ เป็นประวัติการณ์ของประเทศไทย และได้รับการชมเชยจากทั่วโลก ว่าเป็นงานชุมนุมกล้วยไม้โลกที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุด เท่าที่ได้เคยมีมา และไปรษณีย์ไทยได้ออกแสตมป์ชุดการประชุม กล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 พ.ศ. 2521 อีกด้วย (ที่มา : หนังสือเมืองไทยโลกของกล้วยไม้)

(ที่มา : แสตมป์การประชุมกล้วยไม้โลก (ครั้งที่ 9) Thailand Stamps 1978 9th World Orchid Conference)

การใช้ประโยชน์จากกล้วยไม้ และสัญลักษณ์จากกล้วยไม้ไทย

มนุษย์รู้จักการใช้ประโยชน์จากกล้วยไม้มายาวนานไม่ต่ำกว่าหลายร้อยปี โดยปรากฏหลักฐานในรูปแบบของหนังสือและงานศิลปะเก่าแก่ที่หลงเหลืออยู่ในหลายประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น อิตาลี กรีซ ฯลฯ นอกจากปลูกเลี้ยงเพื่อความสวยงามของดอกหรือประดับสถานที่แล้ว บางชนิดยังใช้เป็นส่วนประกอบสำคัญของสมุนไพร เช่น ลำลูกกล้วยตากแห้งของกล้วยไม้หลายชนิดในสกุลหวาย (Dendrobium) ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญในยาจีนบางตำรับ หรือใช้ปรุงแต่งกลิ่นอาหาร เช่น ฝักวานิลลา (Vanilla) ซึ่งเป็นกล้วยไม้อิงอาศัยชนิดหนึ่งที่กลายเป็นวัตถุดิบที่ขาดไม่ได้ในการทำขนมหวานและไอศกรีม (ice cream) โดยปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่องตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ของกรุงรัตนโกสินทร์ มีผู้นำต้นเข้ามาปลูกเลี้ยงกันอย่างจริงจัง และมีการพัฒนาสายพันธุ์ สร้างกล้วยไม้ลูกผสมใหม่ ๆ มากมายจนถึงปัจจุบัน

“กล้วยไม้” เป็นดอกไม้สัญลักษณ์ประจำวันครู ว่าด้วยคุณลักษณะของดอกกล้วยไม้ มีลักษณะและความหมายคล้ายคลึงกับความพยายามของครู เพราะกว่ากล้วยไม้แต่ละช่อจะผลิดอกออกผลให้เราชื่นชมได้ ต้องใช้เวลาและต้องการดูแลเอาใจใส่นาน เช่นเดียวกับครูแต่ละคน กว่าที่จะสั่งสอนศิษย์คนหนึ่งจนคนเล่าให้มีความเจริญงอกงามก้าวหน้าในชีวิตได้ ก็ต้องใช้เวลาอบรมสั่งสอนมิใช่น้อยเช่นกัน นอกจากนี้ กล้วยไม้ยังเป็นพืชที่อยู่ในที่สูงทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศไม่ร่วงโรยง่าย เปรียบเสมือนครูที่อยู่ทั่วแดนไทยที่ต้องอดทนต่อสู้เพื่ออุดมการณ์และอุทิศตนเพื่อการศึกษาของชาติ รวมทั้ง มีการนำดอกกล้วยไม้ไทยมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในระดับประเทศอย่างการบินไทย เป็นสายการบินที่ใช้ดอกกล้วยไม้เป็นสัญลักษณ์ประกอบการบริการมายาวนาน เพื่อสะท้อนการให้บริการด้วยเสน่ห์แบบไทย โดยใช้ดอกกล้วยไม้ สีม่วง ‘มาดามปอมปาดัวร์’ มาประดิษฐ์เป็นช่อดอกไม้ติดเสื้อแจ็กให้กับผู้โดยสาร และปักบนชุดพนักงานต้อนรับ อย่างต่อเนื่องมานานกว่า 50 ปี และได้นำสีของดอกกล้วยไม้อยู่ในตราสัญลักษณ์ของการบินไทย โดยปี พ.ศ. 2515 การบินไทยเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับรูปแบบการดำเนินงานและภาพลักษณ์ให้มีความเป็นสากลยิ่งขึ้น โดยออกแบบตราสัญลักษณ์ใหม่แบบที่ได้รับการคัดเลือกมีลวดลายที่ดูอ่อนช้อยแบบไทย ผสานความสมัยใหม่แบบสากล โดยคณะออกแบบได้แรงบันดาลใจมาจาก “ใบเสมา” นำมาดัดแปลงอย่างสร้างสรรค์ สื่อถึงความเร็วที่พุ่งขึ้นตรงไปในท้องฟ้า และใช้สีทองจากวัดวชิรอาราม สีม่วงจากดอกกล้วยไม้ (มาดามปอมปาดัวร์) และสีชมพูจากผ้าไหมไทย เพื่อเอกลักษณ์ในการแสดงถึงการให้บริการด้วยเสน่ห์แบบไทย และในปี พ.ศ. 2548 การบินไทยปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ให้ดูมีชีวิตชีวาขึ้น โดยออกแบบลวดลายที่ลำตัวเครื่องบินให้ดูทันสมัย

รวมถึงออกแบบตราสัญลักษณ์ใหม่โดยปรับให้ดูมีมิติขึ้น และเน้นสีให้เด่นชัดและสดใสขึ้น แต่ยังคงอยู่ในโทนสีเดิม อีกทั้งออกแบบตัวอักษรใหม่ โดยปรับให้เป็นตัวพิมพ์ใหญ่เท่ากันหมด เพื่อแสดงความแข็งแกร่งและมั่นคงขององค์กร กลายเป็นตราสัญลักษณ์ที่อยู่คู่การบินไทยจนถึงปัจจุบัน (ที่มา : วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี/การบินไทย)

ลักษณะสำคัญของกล้วยไม้

กล้วยไม้ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวในวงศ์ Orchidaceae ทั่วโลกพบประมาณ 20,000 ชนิด จาก 700 วงศ์ ว่ากันว่าชื่อ “กล้วยไม้” ในภาษาไทยนั้นมาจากลักษณะของลำต้นที่ดูคล้ายกับหวีกล้วยซึ่งเกาะอยู่บนต้นไม้ กล้วยไม้เป็นพืชวงศ์ใหญ่ที่มีความหลากหลายของสายพันธุ์และมีความสวยงามที่โดดเด่น โดยมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้กล้วยไม้แตกต่างจากพืชอื่น ๆ มีลักษณะสำคัญ การปลูก และสายพันธุ์ ดังนี้

1. จัดเป็นพืชดอกที่มีทั้งลำต้นแท้ (Stem) และลำต้นเทียม (Pseudostem) ที่มีการสังเคราะห์แสงแบบ CAM (Crassulacean acid metabolism) โดยการสังเคราะห์แสงของกล้วยไม้เริ่มตั้งแต่วเวลาปากใบเปิดในเวลากลางคืน เพื่อดูดตรึงก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เข้าไปเก็บไว้ในรูปกรดมาลิก (malic acid) เมื่อถึงเวลากลางวันมีแสงแดดจึงนำก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เก็บไว้มาใช้ในกระบวนการสังเคราะห์แสง ช่วงกลางวันที่มีแสงแดดปากใบของกล้วยไม้หลายชนิดจะปิด และชั้นผิวใบหนาเนื่องจากชั้น cuticle & palisade cell ทำให้กล้วยไม้มีใบหนาอวบ น้ำ ทนทานต่อความแห้งแล้งได้ดี โดยพืชในวงศ์กล้วยไม้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ประจำวงศ์ ได้แก่ 1) ก้านชูเกสรเพศผู้และก้านชูเกสรเพศเมียเชื่อมกันเป็นชิ้นเดียว เรียกว่า “เส้าเกสร” (gynostemium) เพื่อให้เหมาะสมกับการที่มีแมลงและนกเป็นพาหนะถ่ายเรณู และ 2) เมล็ดมีขนาดเล็กมาก ซึ่งภายในมีเพียงกลุ่มเซลล์ที่ยังไม่มีพัฒนาการด้านรูปร่าง เรียกว่า “pro-embryo” และไม่มีอาหารสะสม จึงมีน้ำหนักราว สามารถปลิวตามกระแสลมได้เป็นระยะไกล สองลักษณะดังกล่าวสามารถพบได้ในกล้วยไม้ทุกชนิด

2. การเจริญเติบโตแบบกึ่งอิงอาศัย กล้วยไม้หลายชนิดเติบโตในสภาพแวดล้อมที่อิงอาศัยบนต้นไม้ใหญ่ โดยไม่ทำลายต้นไม้ที่อิงอยู่ การเจริญเติบโตเช่นนี้ทำให้กล้วยไม้ได้รับแสงแดดและอากาศที่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโต นอกจากกล้วยไม้อิงอาศัย ยังมีกล้วยไม้บางชนิดที่เจริญเติบโตบนดินและดูดซึมสารอาหารจากดินโดยตรงอย่างกล้วยไม้ดิน

3. ดอกที่มีความสวยงามและซับซ้อน

3.1 โครงสร้างของดอก ดอกกล้วยไม้มีลักษณะซับซ้อน ประกอบด้วยกลีบดอก 6 กลีบ เรียงเป็น 2 วง วงแรกคือกลีบเลี้ยง 3 กลีบ และวงที่สองคือกลีบดอกอีก 3 กลีบ โดยหนึ่งในกลีบนี้จะถูกดัดแปลงเป็น “ปาก” (labellum) ที่มีหน้าที่ดึงดูดแมลงหรือสัตว์ผสมเกสร

3.2 สีสน กล้วยไม่มีสีสนที่หลากหลายและโดดเด่น บางชนิดมีลวดลายที่สวยงาม เช่น ลายเส้น จุด หรือสีที่ผสมกันอย่างลงตัว

3.3 ขนาดและรูปร่างของดอก กล้วยไม่มีดอกที่มีขนาดแตกต่างกันไปตั้งแต่เล็กจิ๋วไปจนถึงดอกขนาดใหญ่ รูปร่างของดอกก็หลากหลายตามสายพันธุ์

4. การขยายพันธุ์ กล้วยไม้ขยายพันธุ์ทั้งแบบอาศัยเพศและไม่อาศัยเพศ โดยการผสมเกสรของกล้วยไม้มักต้องอาศัยแมลงหรือสัตว์เล็กๆ ที่มาช่วยผสมเกสร เช่น ผึ้ง แมลงหวี่ หรือแมลงปอ นอกจากการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด กล้วยไม้ยังสามารถขยายพันธุ์แบบอาศัยเพศโดยการแยกหน่อหรือตัดส่วนของลำต้นเพื่อปลูกใหม่

5. สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของการปลูกกล้วยไม้ ประกอบด้วย

5.1 แสงแดด (Sunlight or Light Intensity) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของกล้วยไม้ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการสังเคราะห์แสง ซึ่งเป็นการสร้างอาหารของต้น และเชื่อมโยงถึงอีกหลายระบบ เช่น การหายใจ การสะสมอาหาร การสังเคราะห์ฮอร์โมน การออกดอก คุณภาพดอก เป็นต้น ฉะนั้น ก่อนปลูกเลี้ยง จึงต้องรู้ในธรรมชาติของกล้วยไม้ที่ต้องการปลูกว่าสามารถขึ้นอยู่กลางแจ้งหรือเป็นที่ชุ่มชื้น ซึ่งปัจจุบัน กล้วยไม้เพื่อการค้าส่วนใหญ่ไม่ต้องการแสงแดดจัด การปลูกเลี้ยงจึงต้องการร่มเงา หรือมีการพรางแสง เช่น กล้วยไม้สกุลหวาย พรางแสงร้อยละ 50 - 60 สกุลอะแรนดา (มอคคารา) พรางแสงร้อยละ 40 - 50 สกุลออนซิเดียม พรางแสงร้อยละ 60 - 70 ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตทางรูปทรงของลำต้น การออกดอก และความแข็งแรง โดยถ้าความเข้มแสงมากในขณะที่กล้วยไม้ชนิดนั้น ๆ ต้องการความเข้มแสงต่ำ จะส่งผลให้เกิดอาการใบไหม้หรือแห้ง ในขณะเดียวกันถ้าความเข้มแสงน้อยเกินไป แต่กล้วยไม้ชนิดนั้นต้องการความเข้มแสงมาก จะส่งผลให้ต้นเกิดการยืดผิดปกติและไม่แข็งแรง นอกจากนี้ ความเข้มแสงยังมีผลต่อความชื้นสัมพัทธ์จำนวนชั่วโมงที่ได้รับ ทิศทางการจัดวางต้นกล้วยไม้ ต้องมีการจัดการอย่างถูกต้องและเหมาะสม

5.2 อุณหภูมิ (Temperature) เป็นปัจจัยที่แปรสภาพตามแสง ฤดูกาล และระดับความสูงจากน้ำทะเล ดังนั้นการปลูกกล้วยไม้เพื่อการค้า ต้องใช้พื้นที่ปลูกจำนวนมาก จึงต้องเลือกพื้นที่ที่มีอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและออกดอก ซึ่งส่วนใหญ่กล้วยไม้ของประเทศไทยจัดเป็นกล้วยไม้เขตร้อนเจริญเติบโตได้ดีในช่วงอุณหภูมิ 25 - 35 องศาเซลเซียส นอกจากนี้ จำเป็นต้องปลูกบนพื้นที่ราบและไม่มีปัญหาน้ำท่วม

5.3 ความชื้นสัมพัทธ์ (Relative Humidity) ควรมีความชื้นสัมพัทธ์ประมาณร้อยละ 60 - 80 ถ้าความชื้นสัมพัทธ์ไม่เหมาะสม ต้นกล้วยไม้จะแสดงอาการไม่แข็งแรง เกิดเชื้อราได้และจะมีโอกาสเข้าทำลายต้นกล้วยไม้ หรือกรณีความชื้นสัมพัทธ์ไม่เพียงพอ การเจริญเติบโตลดลงและทิ้งใบได้

5.4 การถ่ายเทอากาศ (Air Ventilation) ควรเลือกพื้นที่ระบายอากาศดี มีลมพัดตลอดเวลา ทำให้ต้นกล้วยไม้เจริญเติบโตดี เนื่องจากลดอุณหภูมิและความชื้นส่วนเกินบนใบและวัสดุปลูกได้ และช่วยลดการระบาดของโรคและแมลงได้ อีกทั้งยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของผู้ปฏิบัติงานในแปลงได้อีกทางหนึ่ง

5.5 น้ำ (Water) เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเจริญเติบโต ดังนั้น คุณภาพน้ำที่จะนำมาใช้ควรมีค่า pH ประมาณ 5.7 - 6.5 มีค่าการนำไฟฟ้าต่ำ (Electrical Conductivity, EC) น้อยกว่า 750 ไมโครซีเมนต์ต่อเซนติเมตร ปัจจุบัน วิธีการรดน้ำในสวนกล้วยไม้ นิยมใช้ระบบให้น้ำอัตโนมัติแบบพ่นฝอย (สปริงเกอร์) เพราะประหยัดแรงงานและเวลาในการรดน้ำ

5.6 ธาตุอาหาร มีความจำเป็นต่อการเจริญเติบโตเช่นเดียวกับพืชทั่วไป จึงควรมีทั้งธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) และโพแทสเซียม (K) ธาตุอาหารรอง ได้แก่ แคลเซียม (Ca) แมกนีเซียม (Mg) กำมะถัน (S) และจุลธาตุต่าง ๆ เช่น เหล็ก แมงกานีส เป็นต้น

กล้วยไม้ที่นิยมปลูกเป็นการค้าในประเทศไทยมีหลากหลายสกุล อาทิ สกุลหวาย อะแรนดา (มอคคารา) แวนดา และสกุลออนซิเดียม ฯลฯ ซึ่งแต่ละสกุลมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. กล้วยไม้สกุลหวาย

กล้วยไม้สกุลหวาย ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Dendrobium* spp. วงศ์: ORCHIDACEAE เป็นกล้วยไม้สายพันธุ์ที่ส่งออกเป็นหลักของประเทศไทยอันดับที่ 1 โดยลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีลักษณะการเจริญเติบโตแบบซิมโพเดียล (Sympodium) คือ กล้วยไม้ที่มีลำลูกกล้วยเมื่อลำต้นเจริญเติบโตเต็มที่แล้ว จะแตกหน่อเป็นลำต้นใหม่และเป็นกอมีใบเรียงสลับกันหรือเรียงซ้อนทับกัน ใบเดี่ยว แบนแข็งหนา สีเขียว เส้นใบขนานกันไปตามความยาวของใบดอกช่อ ออกตามซอกใบ ดอกเรียงสลับ 6 – 8 คู่ ปลายคี่ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ สีเดียวกับกลีบดอก แต่สีเข้มกว่าเล็กน้อย กลีบดอก 5 กลีบ มักมี 3 สี ภายใน 1 ดอก มีกลีบดอก 1 กลีบเปลี่ยนรูปร่างไปเนื่องจากมีเกสรเพศผู้ และยอดเกสรเพศเมียลดรูปมารวมอยู่ด้วยกัน มีลักษณะเป็นปาก (labellum) มีสีเข้มเด่นชัดกว่ากลีบอื่น ๆ ผลเป็นฝักสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก (ที่มา : เว็บไซต์สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล กล้วยไม้สกุลหวาย)

2. กล้วยไม้สกุลอะแรนดา (มอคคารา)

กล้วยไม้สกุลมอคคารา ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Mokara* spp. วงศ์: ORCHIDACEAE เป็นกล้วยไม้ลูกผสม 3 สกุล (*Arachnis* x *Ascocentrum* x *Vanda*) ในขั้นแรกนักพัฒนาพันธุ์ได้นำกล้วยไม้สกุลอะแรนนิส (*Arachnis*) หรือเอื้องแมลงปอที่พบทางภาคใต้ มาผสมกับสกุลแวนดา (*Vanda*) พบมากทางภาคเหนือ ได้แก่ ฟ้ามุ่ย เอื้องสามปอย เรียกเป็นสกุลใหม่ว่า อะแรนดา (*Aranda*) แล้วนำสกุลอะแรนดา มาผสมกับสกุลเข็ม (*Ascocenda*) ได้แก่ เข็มแสด เข็มแดง เป็นกล้วยไม้ที่มีดอกขนาดเล็ก กลายเป็นสกุลใหม่ เรียกว่า มอคคารา ซึ่งต้นมีการเจริญเติบโตแบบโมนิโพเดียล (Monopodial) ลักษณะใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับซ้ายขวาในระนาบเดียว ใบซ้อนชิดกัน แผ่นใบมีลักษณะขอบขนาน ใบพับรูปรางน้ำ (บางพันธุ์ปลายใบแผ่แบน) ใบมีลักษณะหนา ใบสีเขียว และกาบใบสีเขียวขอบใบเรียบ ปลายหยักเว้าไม่เท่ากัน ช่อดอกเกิดจากตาข้างตรงซอกใบ ปัจจุบัน มีผู้ปรับปรุงพันธุ์ได้ผสมสายพันธุ์ใหม่จนมีสีดอกเด่นชัด ออกมาในตลาดมากมายหลายสี เช่น เหลือง แดง ส้ม เหลืองจุด ส้มจุด บลู (ม่วง) และขาว เป็นต้น (ที่มา : เว็บไซต์อุทยานหลวงราชพฤกษ์)

3. กล้วยไม้สกุลแวนดา

กล้วยไม้สกุลแวนดา ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Vanda* spp. วงศ์ : ORCHIDACEAE เป็นกล้วยไม้ที่พบในป่าตามธรรมชาติประมาณ 40 ชนิด มีกระจายพันธุ์อยู่ในทวีปเอเชีย ตั้งแต่ประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย อินโดนีเซีย จนถึงฟิลิปปินส์ แวนดาได้รับการปรับปรุงสายพันธุ์ขึ้นอีกหลายพันธุ์ โดยมีลักษณะทางพฤกษศาสตร์เป็นกล้วยไม้ประเภทโมโนโพเดียล (Monopodial) เจริญเติบโตทางยอด ไม่แตกกอ รากเป็นรากอากาศ ใบมีลักษณะกลมแบนหรือร่อง ใบซ้อนสลับกัน ช่อดอกจะออกด้านข้างของลำต้นสลับกับใบ ช่อดอกยาวและแข็ง กลีบนอกและกลีบในมีรูปร่างคล้ายคลึงกัน โคนกลีบแคบ และไปรวมกันที่โคนเส้าเกสร กลีบดอกในลำต้นใต้มีเดือยแหลมยื่นออกมาเป็นส่วนทำยของปากกระเปาะ ปากกระเปาะของแวนดาเป็นแบบธรรมดาแบนเป็นแผ่นหนาแข็ง และพุ่งออกด้านหน้า รูปลักษณะคล้ายช้อน หูกระเปาะทั้งสองข้างแข็งและตั้งขึ้น สีดอกมีมากมายแตกต่างกันตามแต่ละชนิด ในปัจจุบันได้มีการจำแนกประเภทของแวนดา โดยอาศัยรูปร่างลักษณะของใบออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. แวนดาใบกลม มีลักษณะของใบกลมยาวทรงกระบอก ต้นสูง ช่อห่าง สังเกตได้ที่ใบติดอยู่ห่าง ๆ กัน มีดอกช่อละหลายดอก แต่ดอกจะบานติดต้นอยู่คราวละ 2-3 ดอกเท่านั้น เมื่อดอกข้างบนบานเพิ่มขึ้น ดอกข้างล่างจะโรยไล่กันขึ้นไปเรื่อย ๆ การปลูกใช้ดอกจึงนิยมปลิดดอกมากกว่าตัดดอกทั้งช่อ
2. แวนดาใบแบน ลักษณะใบแผ่แบนออก ถ้าตัดมาดูหน้าตัดจะเป็นรูปตัววี มีข้อถี่ปล้องสั้น ใบซ้อนชิดกัน ปลายใบโค้งลงและจักเป็นแฉก
3. แวนดาใบร่อง มีรูปทรงของใบและลำต้นคล้ายใบแบนมากกว่าใบกลม แวนดาประเภทนี้ไม่พบในป่าธรรมชาติ การนำมาปลูกเลี้ยงเป็นพันธุ์ลูกผสมทั้งสิ้น โดยนำแวนดาใบกลมมาผสมกับแวนดาใบแบน
4. แวนดาก้างปลา มีรูปทรงของใบและลำต้น กิ่งใบกลมกับใบแบน พบตามป่าธรรมชาติน้อยมาก เพราะกล้วยไม้พันธุ์นี้เป็นหมันทั้งสิ้น

ทั้งนี้ บรรดาแวนดาทั้ง 4 ประเภทนี้ แวนดาใบกลมเป็นแวนดาที่เลี้ยงง่ายที่สุด สามารถปลูกลงแปลงกลางแจ้งได้โดยไม่ต้องมีโรงเรือน แต่ดอกมักจะบานไม่ทน ส่วนที่เลี้ยงยากที่สุดคือ แวนดาใบแบน มีหลายพันธุ์ ทั้งดอกใหญ่และดอกเล็ก แต่ที่ได้รับความนิยม เช่น ดร.เอนก (ลูกผสมระหว่างแวนดา พิวส์ดีไลท์ x พรพิมล) เพราะดอกใหญ่ สีสวย เป็นต้น (ที่มา : โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช)

4. กล้วยไม้สกุลออนซีเดียม

กล้วยไม้สกุลออนซีเดียม ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oncidium altissimum* วงศ์ ORCHIDACEAE เป็นกล้วยไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในอเมริกา และได้รับความนิยมอย่างสูงจากผู้ชื่นชอบเลี้ยงกล้วยไม้ในทวีปอเมริการวมไปถึงในแถบอเมริกาใต้ ในธรรมชาติพบแล้วหลายร้อยชนิดและมีลูกผสมออนซีเดียมอีกมากกว่า 1,000 ชนิด ด้วยลักษณะที่โดดเด่นเฉพาะของออนซีเดียม โดยกล้วยไม้สกุลออนซีเดียมชนิดแรก มีชื่อว่า ‘ออนซีเดียม เอลทิสซิมัม’ (*Oncidium altissimum*) โดยผู้ตั้งชื่อคือ Olof Swartz ในปี ค.ศ. 1800 และกล้วยไม้สกุลออนซีเดียม ที่นำเข้ามาและปลูกเลี้ยงอย่างแพร่หลายเพื่อตัดดอกคือ โกลเดียนา (*Oncidium Goldiana*) ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง เฟล็กซูโอซุม (*Oncidium flexuosum*) กับ สฟาซีลาตัม (*Oncidium Sphacelatum*) กล้วยไม้ชนิดนี้นิยมเรียก นางระบำ ตึกตาเริงระบำ หรือกระโปรงเหม่ กล้วยไม้สกุลนี้ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้รากอากาศ (epiphytes) แม้บางชนิดจะเป็นรากกิ่งอากาศ (lithophytes) หรือรากดิน (terrestrials) มีรูปทรงของต้นทั้งที่เป็นแบบมีลำลูกกล้วย และไม่มีลำลูกกล้วย ต้นมีแต่ลำต้นเล็กสั้น และมีกาบใบหุ้มจนมิด ส่วนของยอดลำต้นสั้นจะมีใบขนาดใหญ่มากติดอยู่ 1-3 ใบ บางชนิดใบมีขนาดใหญ่หนา บางชนิดใบกลมยาว ดอกส่วนมากจะมีสีเหลืองหรือมีพื้นสีเหลืองลายสีน้ำตาล สีแดง สีขาวหรือสีชมพู เส้าเกสรมีปีกยื่นออกทั้ง 2 ข้าง มีตุ่มที่โคนปาก ปลายปากใหญ่ถือเป็นจุดเด่นของดอก

ความสำคัญเชิงเศรษฐกิจของกล้วยไม้

ประเทศไทยเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นผู้ผลิตและส่งออกกล้วยไม้เขตร้อน (Tropical orchid) อันดับ 1 ของตลาดโลก ด้วยสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการผลิต ได้แก่ จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร กรุงเทพฯ ราชบุรี และจังหวัดนนทบุรี เนื้อที่เพาะปลูกกล้วยไม้ 17,183 ไร่ มีเกษตรกรปลูกกล้วยไม้ที่มีทักษะและประสบการณ์ประมาณ 1,600 ราย พันธุ์ที่ส่งออกหลัก ได้แก่ สกุลหวาย (พันธุ์ไซเนีย และขาวสนาน) อะแรนดา (มอคคารา) แวนดา และออนซีเดียม ผลผลิตออกมาก ในช่วงเดือนกันยายน - มกราคม ผลผลิตกล้วยไม้ไทย เป็นผลผลิตเพื่อการส่งออกร้อยละ 50 และใช้ในประเทศร้อยละ 50 โดยประเทศไทยเป็นแหล่งพันธุ์กรรมของกล้วยไม้เขตร้อนที่พบในธรรมชาติมากกว่า 1,200 ชนิด เนื่องจากมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้พันธุ์แท้ (Species) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักอนุรักษ์กล้วยไม้ทั่วโลก ความหลากหลายของกล้วยไม้ไทยทั้งพันธุ์แท้และลูกผสมได้เป็นที่ยอมรับในระดับโลก ประเทศไทยจึงเป็น Land of Orchid แห่งหนึ่งของโลก

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นโอกาสที่ดีของประเทศไทย ที่จะแสดงความเป็นเอกลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ที่โดดเด่นในการสร้าง Soft Power ของประเทศไทยที่มีชื่อเสียงในวงการกล้วยไม้ทั่วโลก เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกล้วยไม้ไทย และส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมทั้งยกระดับมาตรฐานกล้วยไม้ และเพิ่มบทบาทให้เห็นถึงความสำคัญ

ของกล้วยไม้ไทย โดยการกำหนดให้เป็นวันสำคัญของชาติที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ ในวันที่ 18 มกราคมของทุกปี ให้เป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ ซึ่งเป็นการระลึกถึงจอมพลเรือ จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต โดยอ้างอิงจากวันที่ 18 มกราคม 2487 ซึ่งเป็นวันสิ้นพระชนม์ของพระองค์ท่าน และได้แสดงศักยภาพกล้วยไม้ไทยในทุกมิติ ให้นานาประเทศได้รับรู้ถึงเอกลักษณ์กล้วยไม้ไทย และความสำคัญเชิงเศรษฐกิจของกล้วยไม้ ทั้งตลาดในประเทศและตลาดส่งออกต่างประเทศ สามารถสรุปได้ดังนี้

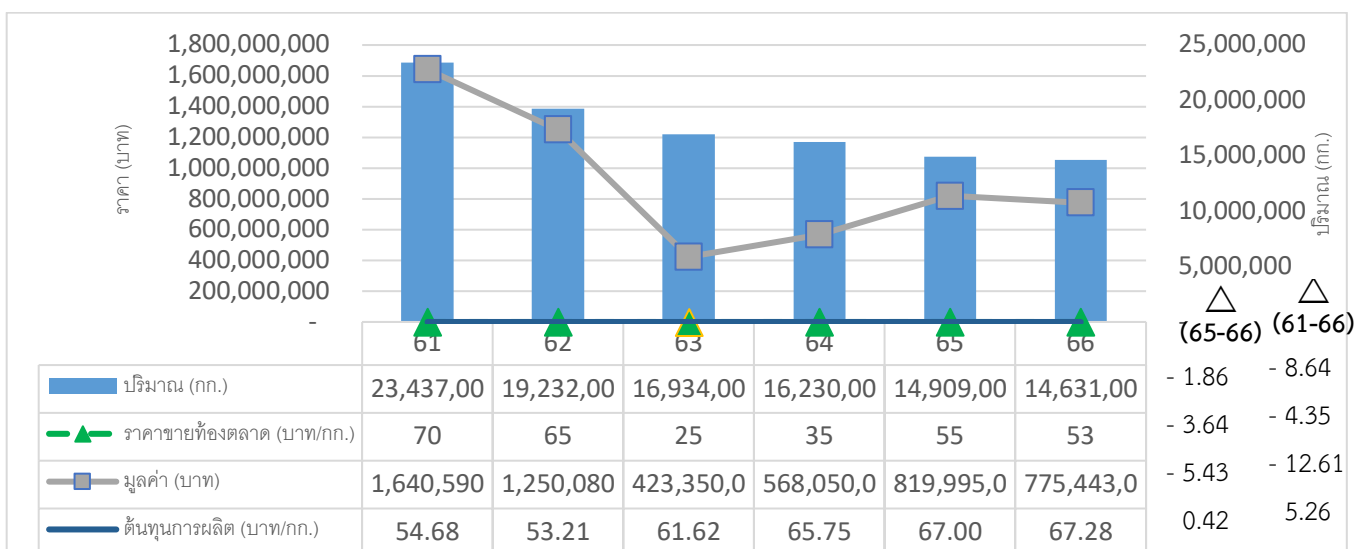
1. ความต้องการของตลาด (Demand)

1.1 ความต้องการของตลาดภายในประเทศ

ประเทศไทยมีความต้องการใช้กล้วยไม้ตัดดอกทั่วทุกภูมิภาค เพื่อใช้สำหรับพิธีกรรมทางศาสนา การจัดงานต่าง ๆ อาทิ งานอีเวนต์ การตกแต่งสถานที่ ฯลฯ ซึ่งต้องการใช้กล้วยไม้ที่ได้คุณภาพและมีความแปลกใหม่ โดยตลาดจำหน่ายที่สำคัญ ได้แก่ ปากคลองตลาด ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง และตลาดท้องถิ่นตามภูมิภาค โดยมีราคาขายท้องตลาด ช่วงปี 2561 - 2566 มีแนวโน้มลดลง ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 8.64 และ 4.35 ตามลำดับ เนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจซบเซา จากการระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ผู้ประกอบการ โรงแรม ร้านอาหาร หยุดกิจการชั่วคราว รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ต้องใช้ดอกไม้เป็นส่วนประกอบ ส่งผลให้ความต้องการใช้ในประเทศและราคาขายท้องตลาดจาก 23,437,000 กิโลกรัม และ 70 บาท ในปี 2561 เหลือ 14,631,000 กิโลกรัม และ 53 บาท ในปี 2566 ลดลงจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 1.86 และ 3.64 ตามลำดับ ซึ่งความต้องการใช้ภายในประเทศ มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 50 ของผลผลิตทั้งหมด สอดคล้องกับมูลค่าผลผลิตที่ลดลง ในช่วงปี 2561 -2566 ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 12.61 ขณะที่ต้นทุนการผลิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.62 ซึ่งเป็นผลจากสภาพเศรษฐกิจที่ยังไม่ฟื้นตัวเท่าที่ควรจากผลกระทบโรคโควิด 19 ประกอบกับต้นทุนการผลิต เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าแรงงานที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ไม่สามารถแบกรับภาระต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นได้ ปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่น ประกอบกับสภาพอากาศที่แปรปรวน จึงส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงกว่าราคาขายท้องตลาดต่อเนื่องตั้งแต่ ปี 2563 - 2566

กราฟที่ 1 ความต้องการกล้วยไม้ตัดดอกของตลาดในประเทศ ปี 2566

กล้วยไม้ตัดดอก

ที่มา : ข้อมูลศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และสหกรณ์ผู้ประกอบการกล้วยไม้ไทย จำกัด

1.2 ความต้องการของตลาดส่งออกต่างประเทศ

กล้วยไม้เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกล้วยไม้ตัดดอก โดยมีแนวโน้มมูลค่าการส่งออกกล้วยไม้ตัดดอกในช่วง 6 ปีที่ผ่านมาในปี 2561 – 2566 (ตารางที่ 2) ลดลงร้อยละ 0.93 สอดคล้องกับสัดส่วนมูลค่าการส่งออกกล้วยไม้ตัดดอกสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 79 ของมูลค่าการส่งออกกล้วยไม้ไทยทั้งหมด มีอัตราเติบโตลดลงร้อยละ 1.44 ในขณะที่ต้นกล้วยไม้มีแนวโน้มมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.86 สอดคล้องกับสัดส่วนมูลค่าการส่งออกต้นกล้วยไม้ คิดเป็นร้อยละ 21 ของมูลค่าการส่งออกกล้วยไม้ไทยทั้งหมด มีอัตราเติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.32 (ตารางที่ 3) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จึงควรเร่งส่งเสริมและสนับสนุนการส่งออกกล้วยไม้ ทั้งกล้วยไม้ตัดดอก และต้นกล้วยไม้ โดยเน้นตลาดส่งออกสำคัญที่มีมูลค่าสินค้าต่อหน่วยสูง เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เวียดนาม อิตาลี เป็นต้น เพื่อรักษาตลาดกล้วยไม้ของประเทศไทยให้กลับคืนมาดังเดิม ไม่ให้สูญเสียแก่ประเทศคู่แข่งขึ้น โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการพัฒนาสินค้ากล้วยไม้ให้มีคุณภาพ ปลอดภัย ได้มาตรฐาน และมีความหลากหลาย ทั้งด้านพันธุ์ รูปลักษณ์/รูปแบบ และการใช้ประโยชน์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้สูงขึ้น รวมทั้งประชาสัมพันธ์กล้วยไม้ให้เป็นที่รู้จักในตลาดโลก เพื่อขยายการส่งออกไปยังตลาดใหม่ ๆ ที่มีแนวโน้มการเติบโตเพิ่มมากขึ้น ในแถบตะวันออกกลาง และคาดว่าสถานการณ์การส่งออกกล้วยไม้ปี 2566 มีแนวโน้มปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น เนื่องจากการคลี่คลายของสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19

ตารางที่ 2 การส่งออกดอกกล้วยไม้ของไทยรายประเทศปี 2561 - 2566

ประเทศ	2561		2562		2563		2564		2565		2566		%Δ (65-66)		%Δ (61-66)	
	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
VIETNAM	2,797,843	286,962,403	2,913,010	323,606,759	8,528,363	313,873,591	2,028,051	262,363,074	2,672,560	501,193,176	2,544,518	495,988,030	(4.79)	(1.04)	(4.44)	11.69
UNITED STATES	2,639,036	605,410,955	2,501,539	529,938,125	1,059,122	203,493,540	1,678,342	337,427,560	1,926,822	477,342,643	1,861,715	493,509,581	(3.38)	3.39	(5.74)	(2.34)
JAPAN	3,885,823	508,252,894	3,614,455	499,301,644	2,603,512	395,508,433	2,387,137	343,086,579	2,340,729	340,705,751	2,220,723	370,577,763	(5.13)	8.77	(11.35)	(7.87)
CHINA	8,237,060	198,845,238	8,241,098	188,624,149	5,957,604	132,906,096	7,960,402	304,427,779	6,471,100	274,033,162	7,556,906	259,280,730	16.78	(2.8)	(2.45)	9.81
ITALY	1,126,927	170,877,215	1,072,680	153,421,269	556,731	81,185,255	718,231	108,271,965	694,309	128,705,666	598,282	123,361,496	(13.83)	(4.15)	(11.35)	(5.20)
Other	5,030,268	516,677,043	4,744,047	470,535,306	3,166,025	240,556,702	2,781,836	307,463,556	2,989,536	347,872,491	3,209,665	373,557,873	7.36	7.38	(10.19)	(6.31)
Sum	23,716,957	2,287,025,748	23,086,829	2,165,427,252	21,871,357	1,367,523,617	17,553,999	1,663,040,513	17,095,056	2,069,852,889	17,991,809	2,116,275,473	5.25	2.24	(6.90)	(0.93)

ที่มา : กรมศุลกากร ผ่าน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 3 การส่งออกต้นกล้วยไม้ของไทยรายประเทศปี 2561 - 2566

ประเทศ	2561		2562		2563		2564		2565		2566		%Δ (22-23)		%Δ (18-23)	
	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
BRAZIL	2,809,728	101,355,887	2,917,709	73,504,381	2,038,844	60,039,547	3,102,225	59,336,826	5,500,794	97,938,892	4,433,231	95,381,772	(19.41)	(2.61)	14.05	1.57
NETHERLANDS	4,528,296	94,863,147	5,895,986	103,133,211	6,702,638	112,909,455	12,070,602	177,689,467	8,471,709	138,312,552	3,003,540	82,054,412	(64.55)	(40.67)	(1.07)	1.75
UNITED STATES	2,114,750	57,693,864	1,350,005	29,528,487	1,211,941	37,603,515	1,550,249	54,738,936	1,511,531	79,256,790	947,108	61,873,973	(37.34)	(21.93)	(9.34)	11.11
VIETNAM	4,542,876	38,744,198	4,271,521	30,174,046	1,401,048	8,273,978	844,339	18,112,727	2,094,658	234,954,428	1,147,821	51,463,408	(45.20)	(78.10)	(23.82)	26.98
INDIA	2,905,321	24,535,551	3,083,040	31,706,775	1,150,082	19,689,027	1,503,695	28,586,215	1,709,889	29,566,974	2,982,163	44,480,606	74.41	50.44	(3.84)	9.38
Other	15,872,063	218,878,221	14,362,415	220,601,050	7,022,349	132,474,809	8,242,743	201,686,953	6,303,329	186,497,007	7,934,353	230,023,733	25.88	23.34	(15.22)	0.47
Sum	32,773,034	536,070,868	31,880,676	488,647,950	19,526,902	370,990,331	27,313,853	540,151,124	25,591,910	766,526,643	20,448,216	565,277,904	(20.10)	(26.25)	(7.38)	5.86

ที่มา : ข้อมูลกรมศุลกากร ผ่าน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

2. มาตรฐานการผลิต GAP

ปัจจุบันประเทศไทยมีเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยไม้ตัดดอกประมาณ 1,476 ราย มีเนื้อที่เก็บเกี่ยว 17,183 ไร่ มีทั้งแบบที่ปฏิบัติตามเกษตรที่ดีที่เหมาะสมกับแบบทั่วไป ซึ่งมีขั้นตอนการผลิตกล้วยไม้ไม่แตกต่างกัน โดยการผลิตแบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมมีการผลิตและดูแลรักษาที่เข้มงวดมากกว่าการผลิตแบบทั่วไป โดยเฉพาะในประเด็นการจดบันทึกการจัดการการผลิตอย่างสม่ำเสมอแต่ขั้นตอนการปฏิบัติอื่น ๆ เช่น การเตรียมสวนกล้วยไม้ การเตรียมพันธุ์ การควบคุมแหล่งน้ำ และคุณภาพน้ำ การใช้สารเคมีทางการเกษตร การเก็บเกี่ยว รวมถึงการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว มีการปฏิบัติที่เหมือนกัน แต่ด้วยเกษตรกรยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการผลิตกล้วยไม้ตามแบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสม และคิดว่ามีความยุ่งยากในการปฏิบัติ โดยเฉพาะการจดบันทึก รวมถึงขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติตามมาตรฐานสินค้าเกษตร และไม่เห็นถึงผลตอบแทนที่ได้จะคุ้มค่ากับการลงทุน ซึ่งเหตุผลผลตอบแทนนี้จัดเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้มีการขอใบรับรองมาตรฐาน GAP กล้วยไม้ มีเพียง 230 ราย บนเนื้อที่เก็บเกี่ยว 3,548.50 ไร่ คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 16 และ 21 ของจำนวนเกษตรกรและผลผลิตทั้งหมด ตามลำดับ เท่านั้น (ที่มา : ข้อมูลกรมวิชาการเกษตร เมื่อวันที่ 22 มิ.ย. 2567)

3. โครงสร้างเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้

เกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในประเทศไทย สามารถจำแนกตามขนาดการผลิตได้ดังนี้

1. เกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ปลูกกล้วยไม้ไม่เกิน 10 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 50 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด นิยมปลูกกล้วยไม้พันธุ์ที่ส่งตลาดทั่วไป (Mass market) สามารถผลิตผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ไม่เกิน 4,000 ต้น ใช้แรงงานครอบครัวเป็นหลัก จึงไม่เน้นการนำเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในแปลง ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง เพราะซื้อของต่าง ๆ ในปริมาณที่น้อย ทำให้ผลตอบแทนที่ได้ต่ำ รวมทั้งเสี่ยงต่อปัญหาการจัดการหวั่นโซ่อุปทาน เช่น โรค แมลงศัตรูพืช ที่ส่งผลต่อคุณภาพผลผลิต และความผันผวนของราคา

2. เกษตรกรรายกลาง มีพื้นที่ปลูกกล้วยไม้ระหว่าง 10 - 50 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 30 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด มักปลูกกล้วยไม้พันธุ์ส่งตลาดทั่วไป (Mass Marketing) และตลาดเฉพาะ (Niche Marketing) สามารถผลิตผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ไม่เกิน 5,000 ต้น ใช้แรงงานครอบครัวและจ้างแรงงาน จึงมีการค้นหาและนำเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในแปลงบ้าง ส่งผลให้ต้นทุนการไม่สูงนัก ผลตอบแทนจึงสูงกว่ารายย่อย รวมทั้ง ยังคงเสี่ยงต่อปัญหาการจัดการหวั่นโซ่อุปทาน เช่น โรค แมลงศัตรูพืช ที่ส่งผลต่อคุณภาพผลผลิต และความผันผวนของราคา เหมือนเกษตรกรรายย่อย

3. เกษตรกรรายใหญ่ มีพื้นที่ปลูกกล้วยไม้มากกว่า 50 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 20 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด มีทั้งที่ ปลูกกล้วยไม้พันธุ์ตลาดทั่วไป (Mass Marketing) หรือ ตลาดเฉพาะ (Niche Marketing) หรือทำทั้ง 2 ตลาด มีการวางแผนการผลิตที่ชัดเจน สามารถผลิตผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่มากกว่า 9,000 ต้น จ้างแรงงานเป็นหลัก และนำเทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ มาใช้ในแปลง ตามยุคดิจิทัล เพื่อให้เกิดความแม่นยำ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดความเสี่ยง และลดต้นทุนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวที่หายากขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตในรายใหญ่จะต่ำกว่าทั้งรายเล็กและรายกลาง ผลตอบแทนที่ได้จึงสูง และยังคงเสี่ยงต่อปัญหาการจัดการหวั่นโซ่อุปทานกล้วยไม้ เช่น โรค แมลงศัตรูพืช และความผันผวนของราคา แต่มีวิธีการบริหารได้เร็วและดีกว่าเกษตรกรรายย่อยและรายกลาง

บทสรุป

ตามที่กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้นำเสนอวันกล้วยไม้แห่งชาติ ในวันที่ 18 มกราคม ของทุกปี โดยไม่ถือเป็นวันหยุดราชการ ต่อคณะอนุกรรมการบริหารจัดการกลุ่มสินค้ากล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ในการประชุมครั้งที่ 2/2567 เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2567 ที่ประชุมมีมติเห็นชอบและให้นำเสนอคณะกรรมการนโยบาย และแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์พิจารณาให้ความเห็นชอบกำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปี เป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ

คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ ในการประชุมครั้งที่ 1/2567 เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2567 ที่ประชุมมีมติรับทราบกำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปี เป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ และนำเสนอเรื่อง ดังกล่าวเพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเห็นเพื่อพิจารณา ตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. มิติด้านบุคคลสำคัญ

การศึกษาข้อมูลบุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่า จอมพลเรือ จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงสนพระทัยในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เป็นงานอดิเรกตั้งแต่ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนิพนธ์และทรงจัดพิมพ์หนังสือ ชื่อ “ตำราเล่นกล้วยไม้” เล่มแรกของประเทศไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เป็นงานอดิเรก เมื่อปี ๒๔๖๐ ในวงกว้าง จนได้รับการยกย่องให้ทรงเป็น “พระบิดาวงการกล้วยไม้ของประเทศไทย”

2. มิติด้านเหตุการณ์สำคัญของกล้วยไม้กับประวัติศาสตร์ชาติไทย

ประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพจัดงาน The 9th World Orchid Conference Bangkok 1978 เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2521 ณ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นการจัดงานกล้วยไม้ในระดับนานาชาติขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย และมีผู้เข้าร่วมงานประชุมกว่า 3,000 คน จาก 41 ประเทศทั่วโลก โดยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 เสด็จฯ แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จร่วมงานและเป็นประธานเปิดงานชุมนุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 และโปรชนียไทยได้ออกแสตมป์ชุดการประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 ปี 2521 อีกด้วย

3. มิติด้านเศรษฐกิจ

กล้วยไม้ไทย มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจในประเทศอย่างมาก โดยประเทศไทยเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นผู้ผลิตและส่งออกกล้วยไม้เขตร้อน (Tropical orchid) อันดับ 1 ของตลาดโลก ด้วยสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการผลิต ได้แก่ จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร กรุงเทพฯ ราชบุรี และจังหวัดนนทบุรี เนื้อที่เพาะปลูกกล้วยไม้ 17,183 ไร่ มีเกษตรกรปลูกกล้วยไม้ที่มีทักษะและประสบการณ์ประมาณ 1,600 ราย พันธุ์ที่ส่งออกหลัก ได้แก่ สุกหลาว (ไซเนีย และขาว) สุกหลาวแรนดา (มอคคารา) แวนดา และออนซิเดียม ช่วงผลผลิตออกมาก คือ กันยายน - มกราคม ผลผลิตกล้วยไม้ไทยเป็นผลผลิตเพื่อการส่งออกประมาณร้อยละ 50 และใช้ในประเศร้อยละ 50 และประเทศไทยเป็นแหล่งพันธุ์กรรมของกล้วยไม้เขตร้อนที่พบในธรรมชาติมากกว่า 1,200 ชนิด เนื่องจากมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้พันธุ์แท้ (Species) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักอนุรักษ์กล้วยไม้ทั่วโลก ความหลากหลายของกล้วยไม้ไทยทั้งชนิดแท้และลูกผสมได้เป็นที่ยอมรับในระดับโลก ประเทศไทยจึงเป็น Land of Orchid แห่งหนึ่งของโลก รวมทั้งมีการนำดอกกล้วยไม้ไทยมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของสายการบินระดับประเทศอย่างการบินไทย เพื่อเอกลักษณ์ในการแสดงถึงการให้บริการด้วยเสน่ห์แบบไทย โดยใช้ดอกกล้วยไม้ ‘มาตามปอมปาดัวร์’ สีม่วง อย่างต่อเนื่องมานานกว่า 50 ปี

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นโอกาสที่ดีของประเทศไทย ที่จะมิกกล้วยไม้เป็นเครื่องแสดงถึงพลัง Soft Power ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของประเทศไทยสร้างชื่อเสียงในวงการกล้วยไม้ทั่วโลก เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกล้วยไม้ไทย และเป็นการกระตุ้นการส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมทั้ง สามารถยกระดับมาตรฐานกล้วยไม้ ซึ่งกล้วยไม้ไทยสามารถสร้างเป็นอาชีพ สร้างรายได้สู่การเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่สำคัญเพื่อการส่งออกของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การประกาศให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปี เป็นวันกล้วยไม้แห่งชาติ และเป็นวันสำคัญของชาติ จะเป็นการรับรองอย่างเป็นทางการ และยืนยันให้ทั่วโลกรับรู้ถึงเอกลักษณ์กล้วยไม้ไทย อีกทั้งประเทศไทยยังได้รับการยกย่องเป็น Land of Orchid แห่งหนึ่งของโลก นอกจากนี้ ยังสามารถให้สาธารณชนเกิดความตระหนักรู้มากยิ่งขึ้นถึงคุณค่ากล้วยไม้ไทย สร้างความภาคภูมิใจในกล้วยไม้ไทยที่เป็นทั้งเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ความเป็นชาติไทย ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดีของประเทศไทยที่จะแสดงความเป็นเอกลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ที่โดดเด่น เพื่อแสดงศักยภาพกล้วยไม้ไทยในทุกมิติ ให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างทั้งในระดับชาติและนานาชาติได้รับรู้ จึงเห็นควรกำหนดให้วันที่ 18 มกราคมของทุกปี เป็น “วันกล้วยไม้แห่งชาติ” เป็นวันสำคัญของชาติ โดยไม่ถือเป็นวันหยุดราชการ